

PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

PSYCHOLOGIE ZAŠKOLENÍ

К. психол.н. Харжевська. О.М.

Хмельницький національний університет, Україна

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ТА ЇЇ СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ

Професійне становлення майбутнього фахівця розпочинається ще у вищому навчальному закладі. Тут той, кого навчають, одержує знання, навички, уміння, пов'язані з його майбутньою професією, звіряє правильність свого вибору, глибше усвідомлює свої схильності й здібності та їхню відповідність майбутній професійній діяльності.

Однією із найбільш важливих умов виховання майбутнього фахівця є відповідність його інтересів, схильностей і здібностей обраній професії. Яким буде фахівець, багато в чому залежить від мотивації вибору професії, від того, якими мотивами керується людина у своїй діяльності. Задоволеність обраною професією, захоплення своєю справою буде визначатися усвідомленням важливості та потреби професії, її відповідності інтересам і здібностям. Якщо ж, за якихось обставин, професія вибирається всупереч бажанням людини, це призводить до незадоволеності професією, викликає ряд негативних емоцій, втому, байдужість тощо.

Проте, як психологічні проблеми професійної і трудової діяльності досліджуються в чималій кількості робіт, наукових праць, присвячених власне професійній мотивації, дуже мало. Як правило, професійні мотиви розглядаються в межах таких проблем, як самовизначення, мотивація вибору професії, професійна спрямованість, професійний інтерес. Тому мотивацію вибору професії розуміють як таку систему спонукань, яка формується у людини до конкретного виду продуктивної праці з врахуванням її суспільної значущості, індивідуальних можливостей та інтересів особистості.

Ткачова Н. Ю., досліджуючи проблему професійної спрямованості, виділяє три основні етапи: 1) попередній, довузівський, що закінчується вибором життєвого шляху і первинним проявом у цьому виборі професійної спрямованості; 2) основний, вузівський, у якому відбувається становлення професійної спрямованості в процесі навчання студентів у вищому навчальному закладі; 3) післявузівський, що характеризується становленням професійної спрямованості в трудовій діяльності молодого фахівця [3].

професії, професійного навчання, професійної діяльності. Мотиви професійної підготовки, на думку Ковальова [2], залежать від уже сформованого в школі ставлення до навчання (і рівня підготовленості) і ставлення до обраної професії (як сукупності мотивів вибору професії). Це зумовлює доцільність двоєдиного розгляду цих мотивів. Зв'язок професійних і навчальних мотивів можна простежити й у роботах інших авторів.

Аналізуючи праці зарубіжного досвіду щодо формування та розвитку професійної мотивації студентів фізико-математичного факультету, а саме Лори Шеб та Стюарта Карабеніка [6], можна стверджувати, що професійна компетенція викладача та професійно-пізнавальні потреби студента є основою для становлення високо кваліфікованого фахівця, відповідає сучасним запитам суспільства, визначає значущість його індивідуальності та високої конкурентоспроможності.

Говорячи про діяльність з оволодіння професією, виділяють такі мотиви, як професійно-пізнавальні, професійно-ціннісні, завдяки яким навчання сприймається як підготовка до майбутньої професійної діяльності, а діяльність з підготовки фахівців у ВНЗ називають навчально-професійною [1;3]. Вводяться і такі поняття, як учбово-професійний мотиваційний комплекс, що складається з навчально-професійного і професійно-наукового мотиваційних комплексів, кожен з яких являє собою ієрархію мотивів, що відповідають навчально-професійній діяльності студентів [3].

Дусавицький О.К. виділяє професійно-пізнавальну потребу, що виявляється в інтересі до знань, специфічним для майбутньої професійної діяльності, і потребі у вищій освіті як прагненню до певного статусу в суспільстві. Як провідна потреба в навчальній діяльності студента, на думку науковця, повинна виступати професійно-пізнавальна потреба [1].

Орієнтуючись на мотиви, що спонукають слухачів краще вчитися, Шкуркін В.І. і Аврамков Д.В. [5] виділили дві групи мотивів, виходячи із двоїстої природи навчальної діяльності студентів у ВНЗ, а саме: професійні і внутрішньонавчальні. У професійних мотивах автори виділяють два полюси, що характеризують формальне і неформальне ставлення до навчання. Це такі мотиви, як «отримати вищу освіту» і «хочу в майбутньому стати гарним фахівцем». Серед внутрішньонавчальних авторів, в основному, цікавили пізнавальні мотиви. До речі, професійні мотиви переважають над внутрішньонавчальними.

Федоров В.Д. визначає професійно значущі мотиви як такі, котрі відображають особистісне ставлення тих, які навчаються, до громадського обов'язку, своєї професійної компетентності і себе як суб'єкта професійної діяльності. Провідними мотиваційними компонентами автор виділяє наступні: служіння громадському обов'язку, прагнення до досягнення професійної компетентності і самооцінка професійної адекватності [4].

Ковальов В.І. підрозділяє професійні мотиви за джерелом виникнення на соціальні, колективістські, процесуальні та стимулюючі. Задача формування моти-

вів, на його думку, розглядається як забезпечення домінування соціальних, суспільно важливих мотивів. А, отже, поведінка і діяльність регулюються не одним, а цілою сукупністю мотивів. Із чотирьох груп мотивів, що виділив В.І.Ковальов, провідне місце, на його думку, належить соціальним мотивам. Вчений фактично ототожнює поняття «професійна мотивація», «мотивація вибору професії», «про-фесійні мотиви», «мотиви вибору професії» [2].

Ми вважаємо, що поняття «професійна мотивація» ширше, ніж поняття «професійні мотиви», виходячи із загального поняття «мотивація». У нашому розумінні професійна мотивація припускає не тільки наявність відповідних мотивів, цілей, інтересів до майбутньої професії, але й набір індивідуальних схильностей і здібностей до відповідної діяльності.

Аналіз психологічної літератури з проблеми професійної мотивації дозволив нам виділити в ній наступні структурні компоненти: прагнення отримати вищу освіту; інтерес до професії; професійно-пізнавальні мотиви (чи прагнення в майбутньому стати гарним фахівцем); внутрішньонавчальні мотиви; прагматичні мотиви; здібності до оволодіння знаннями

Література:

1. Дусавицкий А.К. Мотивы учебной деятельности студентов: /А.К. Дусавицкий: учебное пособие. – Харьков: ХГУ, 1987. – 54 с.
2. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности.– Минск, 1988.–232с.
3. Ткачева Н.Ю. Профессиональная направленность как личностное новообразование юношеского возраста. – Дис... канд. психол. н. 19.00.07. – М., 1983. – 188 с.
4. Федоров В.Д. Развитие мотивов профессионального самоопределения личности в условиях вуза: 19.00.07 / Автореф. дис... канд. психол. н. – Киев, 1982. – 22 с.
5. Шкуркин В.И. Мотивы, активизирующие учебную деятельность студентов / В.И. Шкуркин, Д.В. Аврамков //Психолого-педагогические исследования организации и оптимизации обучения в медицинском вузе. – М., 1980. – С. 141-145.
6. Schieb L.J. Teacher Motivation and Professional Development: A Guide to Resources. Math and Science Partnership – Motivation Assessment Program /L.J. Schieb, S. A. Karabenick.– University of Michigan, 2011. – 57 p.